

บทที่ ๒

ทบทวนวรรณกรรม

แผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔ เป็นแผนที่มีแนวคิดที่สำคัญหลายประการ ได้แก่ แนวคิดสิทธิของคนพิการภายใต้หลักสิทธิมนุษยชนและกฎหมายรัฐธรรมนูญ แนวคิดการมีส่วนร่วมของคนพิการในสังคม แนวคิดการเสริมพลัง เป็นต้น ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันในการติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔ (ระยะสิ้นสุดแผนฯ) ครั้งนี้จึงขอนำเสนอ

๒.๑ สารสำคัญของแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔

๒ .๒ การติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔

๒.๒.๑ การติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔ และสถานการณ์คนพิการ ปี ๒๕๕๑ โดยสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

๒ .๒.๒ การติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔ (ระยะครึ่งแผน พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๒)

๒ .๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ

๒ .๓.๑ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ

๒ .๓.๒ ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการไทย

๒.๓.๓ สิทธิของคนพิการในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐

๒.๓.๔ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐

๒.๓.๕ แนวคิดการมีส่วนร่วม

๒.๓.๖ แนวคิดการเสริมพลัง

๒.๓.๗ แนวคิดการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ

๒.๓.๘ แนวคิดความมั่นคงของมนุษย์

๒ .๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการประเมินผล

๒.๕ กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยการติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔ (ระยะสิ้นสุดแผนฯ)

โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๑ สารสำคัญของแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔

๒.๑.๑ ความเป็นมา

แผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔ เป็นแผนยุทธศาสตร์ ที่จัดทำขึ้นเพื่อเป็นกรอบและแนวทางในการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติเป็นการดำเนินงานภายใต้พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. ๒๕๓๔ ที่กำหนดให้มีคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการทำหน้าที่เสนอแนะนโยบายการดำเนินงานและแผนบริหารงานเกี่ยวกับการสงเคราะห์ การพัฒนา และการฟื้นฟูสมรรถภาพ คนพิการต่อรัฐมนตรีเพื่อนำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาให้ความเห็นชอบ และมอบหมายให้ส่วนราชการหรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องรับไปดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ต่อไป จากอำนาจหน้าที่ดังกล่าวได้ถือกำเนิดแผนฉบับแรก คือ “แผนการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๔” ขึ้น นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นในการกำหนดแผนระดับชาติด้านคนพิการโดยได้จัดทำให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ ซึ่งกำหนดให้คนพิการเป็นกลุ่มเป้าหมายที่ควรได้รับการพัฒนาให้เต็มตามศักยภาพ เพื่อให้มีขีดความสามารถที่พร้อมในการปรับตัวอยู่ในสังคมอย่างมีคุณค่าและมีความสุข มีจุดเน้นด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านการแพทย์ การศึกษา การอาชีพ การจ้างงานและด้านสังคม

ในการจัดทำแผนฉบับที่ ๒ คือ “แผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙” ได้ปรับเปลี่ยนกระบวนการทศวรรษในการจัดทำแผนตามบริบทการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙ ครอบคลุมมิติของคุณภาพชีวิตของคนพิการโดยบูรณาการหลักพื้นฐาน แนวคิด และการดำเนินงานด้านคนพิการจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการไทย พ.ศ. ๒๕๔๑ การปฏิรูปการศึกษาการปฏิรูประบบสุขภาพ ตลอดจนพันธกรณีและข้อตกลงระดับนานาชาติ ทั้งนี้ได้ปรับให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ในการเสริมสร้างความก้าวหน้า สิทธิ ความยุติธรรม และความเสมอภาคสำหรับคนพิการในกระบวนการพัฒนาทุกด้าน

แผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔ เป็นแผนยุทธศาสตร์ที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพจากทุกภาคส่วนในการจัดทำแผนโดยพิจารณาจากสถานการณ์และแนวโน้มด้านคนพิการและความก้าวหน้าของการดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙ รวมทั้งการประเมินสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกของการดำเนินงานด้านคนพิการ ซึ่งได้บูรณาการกรอบแนวคิดและทิศทางในการจัดทำแผนให้มีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔ ตลอดจนพันธกรณีระหว่างประเทศ โดยแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติฉบับนี้ ได้เน้นให้มีกลไกประสานงานด้านคนพิการระดับชาติ การส่งเสริมความเข้มแข็งขององค์กรด้านคนพิการและเครือข่าย

เพื่อให้มีส่วนร่วมและมีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ การส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อคนพิการทั้งทางด้านโครงการที่จะดำเนินการในเบื้องต้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน ซึ่งจะทำให้การนำไปสู่การปฏิบัติและการติดตามประเมินผลมีความชัดเจนยิ่งขึ้น

เป้าหมายสูงสุดของแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔ คือ ต้องการให้คนพิการได้รับการคุ้มครองสิทธิ มีคุณภาพชีวิตที่ดีเต็มตามศักยภาพ มีส่วนร่วมในสังคมอย่างเต็มที่และเสมอภาค ภายใต้สภาพแวดล้อมที่ปราศจากอุปสรรค อันเป็นแนวทางที่เคารพในคุณค่าสิทธิ ความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติฉบับที่ ๓ ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการยกร่างแผนโดยได้ร่วมกันทบทวนสถานการณ์แนวโน้มด้านคนพิการ ระบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ แนวคิดและนโยบายทั้งในบริบทภายในประเทศและระหว่างประเทศ รวมทั้งการประเมินศักยภาพทางยุทธศาสตร์จากสภาพแวดล้อมภายในและภายนอก ประมวลเป็นกรอบแนวคิด วิสัยทัศน์ เป้าประสงค์ ยุทธศาสตร์ แนวทาง มาตรการและการนำไปสู่การปฏิบัติ นอกจากนี้ยังได้จัดให้มีการประชุมระดมความคิดเห็นต่อร่างแผน เพื่อปรับปรุงให้แผนมีความสมบูรณ์ที่สุด

แผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ เมื่อวันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๔๕ และคณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติในหลักการ เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๕๐ ซึ่งนอกจากจะเป็นแนวทางให้หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนนำไปจัดทำแผนปฏิบัติงานด้านคนพิการได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลแล้ว ยังจะเป็นแนวทางในการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์บรรลุตามวิสัยทัศน์ที่กำหนด เพื่อให้คนพิการได้รับการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิและมีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้นต่อไป

๒.๑.๒ สารสำคัญของแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติฉบับที่ ๓

แผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ พ.ศ.๒๕๕๐ -๒๕๕๔ จัดทำขึ้นเพื่อใช้เป็นกรอบ ทิศทาง แนวทางในการดำเนินงานด้านคนพิการ ให้ภาคีภาครัฐและองค์กรเอกชนด้านคนพิการใช้เป็นแนวทางการบริหารจัดการ การดำเนินงานตามภารกิจขององค์กรให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์และพันธกิจสู่วิสัยทัศน์ของแผนที่กำหนดไว้ ดังนี้

วิสัยทัศน์

คนพิการได้รับการคุ้มครองสิทธิ มีคุณภาพชีวิตที่ดีเต็มตามศักยภาพ มีส่วนร่วมในสังคมอย่างเต็มที่และเสมอภาคภายใต้สภาพแวดล้อมที่ปราศจากอุปสรรค

พันธกิจ

๑. ปฏิรูประบบบริหารจัดการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการให้เต็มตามศักยภาพ สามารถดำรงชีวิตอย่างอิสระ

๒. ส่งเสริมให้คนพิการ องค์กรด้านคนพิการ ได้รับการยอมรับและมีส่วนร่วมในสังคมเต็มที่และเสมอภาค

๓. ส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่ปราศจากอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของคนพิการในสังคม

ยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์ แนวทางมาตรการ และ ตัวชี้วัด สรุปได้ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การบริหารจัดการระบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ

เป้าประสงค์ :

๑. มีระบบบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถบูรณาการได้ และ

๒. คนพิการเข้าถึงสิทธิและโอกาสในการพัฒนาตนเองในทุกมิติของสังคม

แนวทาง/มาตรการ มี ๘ แนวทาง/มาตรการ คือ

๑ . จัดตั้งคณะกรรมการประสานงานด้านคนพิการแห่งชาติเพื่อประสานและผลักดันให้เป็นไปตามเป้าหมายโดยใช้หลักธรรมาภิบาล

๒. พัฒนาระบบบริการคนพิการทุกด้านให้ครอบคลุมทั่วถึง

๓. ส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชนมีการจัดสื่อสิ่งอำนวยความสะดวกและความช่วยเหลือ เช่น ล่ามภาษามือ อักษรเบรลล์ หนังสือเสียง ภายอุปกรณ์ ฯลฯ เพื่อการดำรงชีวิตอิสระ

๔. ส่งเสริมการผลิตและพัฒนาบุคลากรให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการทันการเปลี่ยนแปลง

๕. ผลักดันให้เกิดระบบการจัดสรรงบประมาณ เพื่อให้หน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชนให้บริการแก่คนพิการอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ

๖. ส่งเสริมการวิจัย พัฒนานวัตกรรม และนำไปใช้เพื่อพัฒนางานด้านคนพิการ

๗. สนับสนุนทุนการวิจัยและการเผยแพร่ผลงาน

๘. สนับสนุนหน่วยงาน/องค์กรที่เกี่ยวข้องจัดทำระบบฐานข้อมูลด้านคนพิการให้เชื่อมต่อกันอย่างมีประสิทธิภาพและบูรณาการเพื่อพัฒนางานด้านคนพิการ

ตัวชี้วัด คือ ระดับความสำเร็จใน ๗ ประเด็น ได้แก่

๑. จัดตั้งคณะกรรมการประสานงานด้านคนพิการแห่งชาติ (คปพช.)

๒. ระบบบริการคนพิการตามสิทธิขั้นพื้นฐานในทุกด้านอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ

๓ . สื่อสิ่งอำนวยความสะดวกและความช่วยเหลืออื่นๆ เช่น ล่ามมือ อักษรเบรลล์ หนังสือเสียง ฯลฯ เพื่อสามารถดำรงชีวิตอิสระ

๔. บุคลากรด้านคนพิการทั้งภาครัฐและเอกชนได้รับการพัฒนาตามมาตรฐานเพิ่มขึ้น

๕. งบประมาณสนับสนุนงานด้านคนพิการ

๖. จำนวนงานวิจัย นวัตกรรม และการนำไปใช้

๗. ระบบฐานข้อมูลที่ครอบคลุม เชื่อมต่อกันระหว่างหน่วยงาน มีประสิทธิภาพ และ
ใช้ในงานได้อย่างบูรณาการ

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การส่งเสริม สนับสนุนความเข้มแข็งขององค์กรด้านคนพิการ และ เครือข่ายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ

เป้าประสงค์ : องค์กรด้านคนพิการและเครือข่ายมีความเข้มแข็ง ยั่งยืน สามารถส่งเสริม
ศักยภาพ คุ้มครองและพิทักษ์สิทธิคนพิการ

แนวทาง/มาตรการ

๑ . ส่งเสริมสนับสนุนการจัดตั้งและดำเนินงานของ องค์กรด้านคนพิการ (อพก.) และ
เครือข่าย ด้านงบประมาณ วิชาการ และการพัฒนาบุคลากร

๒. สนับสนุน อพก. และเครือข่าย เป็นที่ปรึกษาระดับท้องถิ่นถึงระดับชาติ

๓. ยกกระดับความสามารถในการแก้ปัญหาและพัฒนาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

๔. ส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ให้มีความรู้ความเข้าใจและมีส่วนร่วม

สนับสนุน อพก.

ตัวชี้วัด คือจำนวนที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องใน ๔ เรื่อง ดังนี้

๑. อพก. ทั้งเฉพาะความพิการและโดยรวม

๒. อพก. และเครือข่ายมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ เกี่ยวกับการส่งเสริม คุ้มครอง
และพิทักษ์สิทธิคนพิการ

๓. อพก. และเครือข่าย บริการจัดการตามมาตรฐาน

๔. อพท. สนับสนุนการดำเนินงานของ อพก.

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ สร้างเสริมเจตคติที่ดีของคนพิการ ครอบครัว และสังคม ที่มีต่อความ พิการและคนพิการ

เป้าประสงค์ : สังคมยอมรับและเปิดโอกาสให้คนพิการและองค์กรด้านคนพิการมีส่วนร่วมใน
ทุกกิจกรรมทางสังคมอย่างเต็มที่มีประสิทธิภาพและเสมอภาคกับคนทั่วไป

แนวทาง/มาตรการ

๑. พัฒนารูปแบบและการจัดกิจกรรมทั้งหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชนให้คนพิการ
และครอบครัวมีส่วนร่วมได้อย่างทั่วถึง

๒ . ส่งเสริมสตรีพิการมีโอกาสแสดงศักยภาพและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม

๓ . ส่งเสริมสนับสนุนให้หน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชนจัดกิจกรรมสร้างเจตคติที่
ถูกต้องต่อความพิการ คนพิการ และครอบครัว

๔. สนับสนุนการจัดทำสื่อที่มีคุณภาพเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมศักยภาพ การมีส่วน
ร่วม และความเสมอภาคของคนพิการ

๕. ส่งเสริมสนับสนุนให้คนพิการมีงานทำ

๖. ส่งเสริมหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชนติดตามประเมินผลคนพิการที่ดำรงชีวิต
อิสระ

ตัวชี้วัด การเพิ่มจำนวนใน ๕ เรื่องต่อไปนี้

- ๑ . คนพิการและครอบครัวที่มีส่วนร่วมในกระบวนการสังคมทุกมิติ
๒. หน่วยงานองค์กรที่มีกิจกรรมเสริมสร้างเจตคติที่ถูกต้องและสร้างสรรค์ต่อคนพิการ ความพิการและครอบครัว
๓. สื่อสร้างสรรค์ด้านคนพิการและการเผยแพร่
๔. คนพิการที่มีงานทำในสถานประกอบการ หน่วยงานราชการ และรัฐวิสาหกิจ
๕. คนพิการที่ดำรงชีวิตอิสระ

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ การส่งเสริมการจัดสภาพแวดล้อมที่ปราศจากอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของคนพิการ

เป้าประสงค์ : คนพิการสามารถเข้าถึงและใช้บริการในอาคาร สถานที่ ยานพาหนะ ข้อมูลข่าวสารและการสื่อสาร เทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการสาธารณะอื่นๆ

แนวทาง/มาตรการ คือ การส่งเสริม สนับสนุน กำหนด พัฒนา และขยายงานใน ๖ เรื่อง

- ๑ . นโยบาย วาระแห่งชาติ และการผลักดันสู่การปฏิบัติเรื่องสภาพแวดล้อมที่ปราศจากอุปสรรค (Accessible Environment) การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร เพื่อก้าวสู่สังคมที่ปราศจากอุปสรรคเพื่อคนทั้งมวล (Barrier – free Society for All)
๒. กฎหมาย ข้อบังคับต่างๆ เกี่ยวกับอาคารสถานที่ การขนส่ง บริการสาธารณะ โทรคมนาคม เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อให้คนพิการเข้าถึงบริการทุกด้านได้โดยปราศจากอุปสรรค
๓. หลักสูตรการเรียนการสอนด้านการออกที่เป็นสากลและเป็นธรรมชาติ (Universal Design)
๔. การจัดการเรียนการสอนตามข้อ ๓ ในสถานศึกษาต่างๆ
๕. ศูนย์ส่งเสริม สาธิตการให้บริการตามข้อ ๓
๖. กลไกการติดตามกำกับดูแลและตรวจสอบการดำเนินการตามข้อ ๓

ตัวชี้วัด คือ ระดับความสำเร็จและจำนวนใน ๖ เรื่อง ได้แก่

- ๑ . นโยบาย เรื่องการจัดสภาพแวดล้อมที่ปราศจากอุปสรรค และการผลักดันสู่การปฏิบัติ
๒. กฎหมาย และระเบียบข้อบังคับที่ได้รับการพัฒนาในเรื่องการจัดสภาพแวดล้อมที่ปราศจากอุปสรรค
- ๓ . องค์ความรู้ด้านการออกแบบที่เป็นสากลและเป็นธรรมชาติ เพื่อให้คนพิการเข้าถึงบริการ และข้อมูลข่าวสารโดยปราศจากอุปสรรค
๔. สถานศึกษาที่มีการจัดการเรียนการสอนตามข้อ ๓
๕. ศูนย์ส่งเสริมและศูนย์สาธิตตามข้อ ๓
๖. กลไกการ ติดตาม กำกับ ดูแล ตรวจสอบการดำเนินการตามข้อ ๓

๒.๒ การติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔

๒.๒.๑ การติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔ และสถานการณ์คนพิการ ปี ๒๕๕๑ โดยสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

แผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ พ.ศ.๒๕๕๐-๒๕๕๔ กำหนดให้มีการติดตามประเมินผลเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานทราบถึงความก้าวหน้า ปัญหา และอุปสรรคที่เกิดขึ้น นับตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดระยะเวลาตามแผน เพื่อดำเนินการให้มีความเหมาะสม และทันต่อสถานการณ์ต่อไป

แนวทางการดำเนินงานติดตามและประเมินผลกำหนดไว้ ดังนี้

๑. การประเมินเป้าหมายรวมของแผน
๒. การประเมินการบรรลุเป้าประสงค์ของแผน
๓. การติดตามประเมินผลระดับยุทธศาสตร์
๔. การติดตามประเมินผลระดับแผนงาน โครงการ กิจกรรม ให้หน่วยงานที่รับผิดชอบหลักในการดำเนินงาน เป็นผู้กำหนดหลักเกณฑ์การประเมินตนเอง ตามแผนงาน โครงการกิจกรรม
๕. จัดให้มีการติดตามประเมินผลในระย่ครั้งแผนและสิ้นสุดแผนทั้งประเด็นความก้าวหน้าของแผน และผลลัพธ์ เพื่อทบทวนหรือปรับทิศทาง โดยคณะกรรมการติดตามประเมินผลแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔ ในคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ

สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้จัดให้มีการติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔ (ระหว่าง ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๑) ตามแนวทางในข้อ ๑ ข้อ ๒ ข้อ ๓ และข้อ ๔ พบว่า ที่ผ่านมามีหน่วยงานที่ดำเนินการด้านคนพิการอย่างชัดเจนเพียง ๓ หน่วยงาน ได้แก่ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงสาธารณสุขหน่วยงานที่เหลือมีการดำเนินโครงการ/กิจกรรม ตามแผนบ้างแต่ยังไม่ครบถ้วนชัดเจนและมีการจัดสรรงบประมาณในการทำโครงการ/กิจกรรมในยุทธศาสตร์ที่ ๑ การบริหารจัดการระบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการมากที่สุด ขณะที่การจัดสรรงบประมาณสำหรับการส่งเสริมสนับสนุนความเข้มแข็งขององค์กรด้านคนพิการและเครือข่ายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ในยุทธศาสตร์ที่ ๒ น้อยที่สุด ในช่วงต่อไปควรให้ความสำคัญต่อการสนับสนุนความเข้มแข็งขององค์กรคนพิการและเครือข่าย และหน่วยงานที่ยัง มีการดำเนินงานไม่ชัดเจน รวมทั้งกระตุ้นให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการดำเนินงานตามแผนงาน/โครงการเพื่อให้คนพิการได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตมากขึ้น

๒ .๒.๒ การติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔ (ระยะครึ่งแผน พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๒)

สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (๒๕๕๓) ได้จัดทำโครงการติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔ (ระยะครึ่งแผน พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๒) ผลการศึกษาพบว่า โดยภาพรวมการประเมินความสำเร็จของการดำเนินงานตามแผนฯระยะครึ่งแผนบรรลุเป้าหมายตามตัวชี้วัดในรายยุทธศาสตร์ อิงเกณฑ์ประเมินที่กำหนดในเครื่องมือการติดตามประเมินผลแผนพบว่า การดำเนินงานของแผนบรรลุเป้าหมายอยู่ในระดับน้อยก่อนไปทางปานกลาง มีค่าเฉลี่ย ๑ .๗๗ ยุทธศาสตร์ที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดมี ๒ ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การส่งเสริมสนับสนุนความเข้มแข็งขององค์กรด้านคนพิการและเครือข่ายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ และยุทธศาสตร์ที่ ๓ การสร้างเสริมเจตคติที่ดีของคนพิการ ครอบครัว และสังคมที่มีต่อความพิการและคนพิการ คะแนนเฉลี่ย ๒ .๐๐ บรรลุเป้าหมายอยู่ในระดับปานกลาง และยุทธศาสตร์ที่รองลงมาคือยุทธศาสตร์ที่ ๑ การบริหารจัดการระบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ คะแนนเฉลี่ย ๑ .๗๑ และสุดท้ายต่ำสุดคือ ยุทธศาสตร์ที่ ๔ การส่งเสริมการจัดสภาพแวดล้อมที่ปราศจากอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของคนพิการ คะแนนเฉลี่ย ๑ .๑๕ ผลการดำเนินงานเช่นนี้สะท้อนให้เห็นว่าการดำเนินงานของแผนฯ ในระยะครึ่งแผนนี้ยังไม่บรรลุเป้าประสงค์ของแผนที่มุ่งสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการให้มีความมั่นคงและดำรงชีวิตอิสระ ทั้งนี้เพราะผลการประเมินแผนฯ ดังที่ปรากฏข้อมูลสนับสนุนนี้ การดำเนินงานของแผนประสบความสำเร็จเรื่องการจัดสวัสดิการขั้นพื้นฐานโดยเฉพาะด้านการแพทย์ และการบรรเทาปัญหาเฉพาะหน้า สวัสดิการเพื่อความยั่งยืนและช่วยตนเองได้ คือ การศึกษาและการมีงานทำยังเป็นไปได้ยาก ส่วนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้สังคมมีสภาพแวดล้อมเพื่อเอื้อให้คนพิการดำรงชีวิตอิสระ (Universal Design) คือ ยุทธศาสตร์ที่ ๔ การส่งเสริมการจัดสภาพแวดล้อมที่ปราศจากอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของคนพิการ ยังมีความเป็นไปได้ยากมาก เพราะประสบปัญหาทั้งด้านงบประมาณ ผู้เชี่ยวชาญและความจริงจังของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขณะเดียวกันความสำเร็จในระดับปานกลางของแผนในยุทธศาสตร์ที่ ๒ การส่งเสริมสนับสนุนความเข้มแข็งขององค์กรด้านคนพิการและเครือข่ายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ และยุทธศาสตร์ที่ ๓ การสร้างเสริมเจตคติที่ดีของคนพิการ ครอบครัวและสังคมที่มีต่อความพิการและคนพิการ แต่ก็ยังไม่สามารถพึ่งพาได้อย่างแท้จริงเพราะการพัฒนาองค์กรคนพิการนั้นเป็นเพียงการต่อสู้ขององค์กรคนพิการโดยลำพังความสำเร็จ ณ ตอนนี้เป็นความสำเร็จด้วยอุดมการณ์และฐานคิดการต่อสู้ของคนพิการที่เป็นแกนนำ ซึ่งยังขาดผู้นำรุ่นใหม่ที่จะเข้ามาทำหน้าที่ทดแทน มีกลไกช่วยพัฒนาอย่างใกล้ชิด ๒ องค์กร คือ ๑) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเริ่มเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งกลุ่มผู้ด้อยโอกาส แต่ยังขาดความรู้ทักษะ และแนวทางการทำงานเพื่อคนพิการอย่างชัดเจน แต่ก็ยังเป็นการดำเนินงานเพื่อบรรเทาปัญหาโดยตรงที่คนพิการ เช่นการจ่ายเบี้ยยังชีพ ๒) สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ (พก.) ซึ่งมีกองทุนส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการภายใต้การบริหารจัดการของคณะอนุกรรมการบริหารกองทุนฯ เป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อน

อาจสรุปได้ว่า ภาพรวมของแผนที่ได้ในระยะครึ่งแผนแรกนอกจากพยายามจะให้
สวัสดิการ การส่งเสริมมาตรฐานและความเข้มแข็งขององค์กรด้านคนพิการและการทำให้สังคมยอมรับคน
พิการแล้ว ความพยายามระดับสูงคือการช่วยให้คนพิการดำรงชีวิตอิสระยังอยู่อีกไกลมาก หากพิจารณา
ด้วยเหตุผลอย่างรอบคอบ ผลการดำเนินงานของแผนนี้อาจจะไม่ใช้ผลที่เกิดจากการขับเคลื่อนแผนฯ
ประการเดียว แต่เกิดจากความเป็นไปของสถานการณ์เองก็ได้ คนพิการอยู่ได้เพราะทุนเดิมส่วนตัว
ครอบครัว และสังคมที่ตนอยู่ ความพยายามของแผนนี้อาจจะเป็นการพยายามชูบทบาทของแกนนำและ
องค์กรเพียงไม่กี่แห่งซึ่งก็มีผลเพียงการบรรเทาปัญหาได้บ้างเท่านั้น

๒.๓ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการติดตามประเมินผลแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ฉบับ
ที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔ ได้แก่ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการไทย สิทธิ
ของคนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนา
คุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ แนวคิดการมีส่วนร่วม แนวคิดการเสริมพลัง แนวคิดการดำรงชีวิตอิสระ
ของคนพิการและแนวคิดความมั่นคงของมนุษย์ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๓.๑ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ

ความเป็นมา

เนื่องจากกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศที่มีอยู่ในปัจจุบันยังไม่อาจประกันการ
คุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานและความเสมอภาคของคนพิการได้อย่างเต็มที่ ดังนั้นในปี
พ.ศ. ๒๕๔๕ องค์กรสหประชาชาติจึงได้แต่งตั้งคณะทำงานยกร่างอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ
(Convention on the Right of Persons with Disabilities – CRPD) ขึ้น ซึ่งต่อมาเมื่อวันที่ ๑๓
ธันวาคม ๒๕๔๙ ที่ประชุมเต็มคณะของสมัชชาสหประชาชาติสมัยสามัญที่ ๖๑ ได้มีมติรับรองอนุสัญญา
CRPD และพิธีสารเลือกรับ (Optional Protocol) ของอนุสัญญา CRPD

อนุสัญญา CRPD เป็นกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศที่ส่งเสริมพิทักษ์และ
รับรองให้คนพิการได้รับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเสรีภาพขั้นพื้นฐาน และมีความเสมอภาคอย่างเต็มที่
พร้อมทั้งส่งเสริมการเคารพศักดิ์ศรีที่มีมาแต่เกิดของคนพิการ อนุสัญญาฉบับนี้ยังเป็นสัญญาฉบับแรก
ที่ครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนของคนพิการ ไม่เฉพาะด้านพลเมืองและการเมืองเท่านั้น
แต่รวมถึงเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และชีวิตครอบครัวอีกด้วย

อนุสัญญา CRPD ให้ความสำคัญในเรื่องต่อไปนี้

- การจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการทุกรูปแบบทั้งในด้านกฎหมาย การปกครอง และ
การปฏิบัติต่างๆ

- การกำหนดมาตรการที่เหมาะสม เพื่อป้องกันการเข้าถึงอย่างเท่าเทียมกันของคนพิการ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ การขนส่ง ข้อมูลข่าวสารและบริการสาธารณะ
  - การยอมรับความเท่าเทียมกันของคนพิการ ในทางกฎหมาย โอกาสในการศึกษา การเข้าทำงาน การรักษาพยาบาล การประกันสิทธิโอกาสที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป

หลักการทั่วไปของอนุสัญญา CRPD

- เคารพศักดิ์ศรีที่มีมาแต่กำเนิด การอยู่ได้ด้วยตนเอง เสรีภาพในการตัดสินใจด้วยตนเอง และความเป็นอิสระของบุคคล
  - ไม่เลือกปฏิบัติต่อคนพิการ
  - การมีส่วนร่วม การเข้าร่วมของคนพิการได้อย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพในสังคม
    - เคารพความแตกต่าง ยอมรับคนพิการว่าเป็นส่วนหนึ่งของความแตกต่างของมนุษยชาติและความเป็นมนุษย์
    - ความเท่าเทียมของโอกาส
    - การเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้
    - ความเสมอภาคระหว่างชายกับหญิง
    - การเคารพขีดความสามารถของเด็กพิการที่มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องและการเคารพสิทธิของเด็กพิการเพื่อสงวนรักษาอัตลักษณ์แห่งตน

กฎหมายไทยที่สอดคล้องกับอนุสัญญา CRPD

- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒
- พระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๕
- พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. ๒๕๔๖ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๐
- พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐
- พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐
- พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๑

สิทธิของคนพิการตามอนุสัญญา CRPD

- สิทธิความเท่าเทียมและการไม่เลือกปฏิบัติ
- สิทธิการมีชีวิต เสรีภาพ และความมั่นคงของบุคคล
- สิทธิที่ได้รับการยอมรับว่ามีความสามารถตามกฎหมายบนพื้นฐานอันเท่าเทียมกัน
- เสรีภาพจากการถูกทรมาน
- สิทธิที่จะได้รับการเคารพต่อศักดิ์ศรี ทางร่างกายและจิตใจ
- เสรีภาพในการย้ายถิ่นฐานและการถือสัญชาติ

- สิทธิในการอาศัยอยู่ในชุมชน
- เสรีภาพในการแสดงออกและแสดงความคิดเห็น
- สิทธิการเคารพการเป็นส่วนตัว
- สิทธิการเคารพในการสร้างครอบครัว และสถาบันครอบครัว
- สิทธิด้านสุขภาพ
- สิทธิทางการศึกษา
- สิทธิด้านการทำงาน
- สิทธิสำหรับมาตรฐานความเป็นอยู่ที่เพียงพอ
- สิทธิการมีส่วนร่วมทางการเมือง และเรื่องสาธารณะ
- สิทธิการมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรม นันทนาการ การผ่อนคลายยามว่างและกีฬา

บทบาทของรัฐภาคี

ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีของอนุสัญญา CRPD โดยการให้สัตยาบัน เมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๑ ซึ่งมีผลบังคับให้ประเทศไทยต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดในอนุสัญญา CRPD ตั้งแต่วันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๕๑ เป็นต้นไป

การเป็นรัฐภาคีมีนัยว่ารัฐบาลประเทศนั้นตระหนักกว่ามีการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการมิได้ จะต้องเคารพ คุ้มครองและให้สิทธิที่พึงมีแก่คนพิการเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไปนอกจากนี้จะต้องมีการปฏิบัติ ดังนี้

๑. รัฐภาคีจะต้องกำหนดหน่วยงานรับผิดชอบหลัก (Focal Point) เพื่อเป็นกลไกประสานงานภาครัฐ ดูแลประเด็นที่สนับสนุนการดำเนินงาน ในภาคส่วนต่างๆ และประเทศไทยได้ กำหนดให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เป็นหน่วยงานหลักตามอนุสัญญาฉบับนี้

๒. รัฐภาคีจะต้องจัดตั้งโครงสร้างภายใน เพื่อส่งเสริมพิทักษ์และติดตามการปฏิบัติตามอนุสัญญาฉบับนี้ เช่น ตั้งคณะกรรมการที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับอนุสัญญา โดยมีองค์ประกอบที่มาจากทุกภาคส่วน

๓. รัฐภาคีจะต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมโดยเฉพาะคนพิการ และองค์กรของคนพิการให้มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในการติดตามการดำเนินงาน

๔. รัฐภาคีจะต้องมีการจัดทำรายงานเกี่ยวกับมาตรการในการปฏิบัติตามพันธกรณีภายใต้อนุสัญญาภายใน ๒ ปี หลังจากอนุสัญญามีผลบังคับใช้ และหลักจากนั้นต้องส่งฉบับต่อๆ ไป อย่างน้อยทุก ๔ ปี หรือเมื่อคณะกรรมการร้องขอ (สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์)

๒ .๓.๒ ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการไทย

ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการไทย มีขึ้นในยุคสมัยที่นายชวน หลีกภัย ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยประกาศใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมสิทธิของคนพิการเมื่อวันที่ ๓ ธันวาคม พ.ศ.

๒๕๕๑ สารสำคัญของปฏิญญาระบุถึงศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของคนพิการที่ต้องได้รับความคุ้มครองในฐานะพลเมืองไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และมีสิทธิต่างๆ ตามที่ระบุไว้ในภายใต้ปฏิญญานี้ โดยไม่มีข้อยกเว้นใดๆ และโดยปราศจากการแบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา การเมือง ภาษา ถิ่นกำเนิด เพศ อายุ หรือสถานะอื่นใด ระบุนิยามสิทธิของคนพิการในการแสดงความคิดเห็น การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง การมีสิทธิเข้าร่วมในการตัดสินใจ กำหนดนโยบาย และแผนงานทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับคนพิการทั้งในระดับชาติ และระดับท้องถิ่น สิทธิที่จะได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพและพัฒนาตั้งแต่แรกเกิดและแรกเริ่มที่พบความพิการ รวมทั้งผู้ปกครองและครอบครัวของคนพิการต้องได้รับการสนับสนุนจากรัฐในทุกด้านเพื่อให้สามารถฟื้นฟูสมรรถภาพและพัฒนาคนพิการอย่างเต็มศักยภาพ และสอดคล้องกับความต้องการของแต่ละบุคคล สิทธิได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอย่างอิสระได้ด้วยตนเองอย่าง เต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล สิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพในทุกๆ ระดับ รูปแบบของการจัดการศึกษา ตามความต้องการของคนพิการอย่างเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป ทั้งการศึกษาในระบบ นอกโรงเรียนและการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิตโดยไม่มีการจำกัด กีดกัน เลือกข้อยกเว้นใดๆ สิทธิและโอกาสที่จะได้รับการเตรียมความพร้อมด้านอาชีพ การฝึกอาชีพ การประกอบอาชีพทุกประเภท ได้รับการจ้างหรือว่าจ้างเข้าทำงานตามความต้องการและความสามารถ โดยรับค่าตอบแทนและสวัสดิการ ได้รับความก้าวหน้า รวมทั้งได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกสหภาพแรงงานโดยไม่มีการกีดกันหรือเลือกปฏิบัติ สิทธิได้รับการปกป้องคุ้มครองจากการถูกคุกคามทางเพศ ทำร้ายร่างกายและจิตใจ กักขัง เอาไรต์เอาเปรียบ หรือการแสวงหาประโยชน์ใดๆ จากความพิการ ทั้งนี้ได้รับความช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป สิทธิอยู่ร่วมกับครอบครัว ชุมชนของตนและมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในกิจกรรมของครอบครัว ชุมชนและสังคม สิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก บริการและความช่วยเหลืออื่นจากรัฐ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป สิทธิได้รับการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ให้ครอบครัว ชุมชน สังคมได้รับรู้และเข้าใจคนพิการในทางที่สร้างสรรค์โดยเฉพาะในเรื่องสิทธิ ศักยภาพและความสามารถ รวมทั้งการบำเพ็ญประโยชน์ของคนพิการ สิทธิได้รับและเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของคนพิการ ทั้งนี้ต้องได้รับการสนับสนุนให้มีสื่อ ทุกประเภทที่เหมาะสมกับความพิการ รวมทั้งต้องจัดให้มีล่ามภาษามือ อักษรเบรลล์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์หรืออุปกรณ์พิเศษอื่นๆ ที่ใช้ในการสื่อสาร ปฏิญญาได้เน้นย้ำให้คนพิการและครอบครัว ชุมชน สังคม มีสิทธิได้รับและเข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร เพื่อทราบถึงสิทธิอันระบุไว้ในปฏิญญานี้โดยทั่วถึง โดยที่รัฐต้องให้ความสำคัญและปฏิบัติตามพันธะสัญญาที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ ซึ่งได้ลงนามหรือตกลงร่วมกันในระดับประเทศและระดับนานาชาติ

จะเห็นได้ว่าปฏิญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการไทย ได้ให้ความสำคัญกับสิทธิและเสรีภาพของคนพิการอย่างเต็มที่ โดยคนพิการต้องไม่ถูกเลือกปฏิบัติเนื่องจากความพิการ ต้องได้รับการส่งเสริมในการเข้าถึงสิทธิและการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เต็มศักยภาพที่มีอยู่ โดยรัฐต้องให้ความสำคัญและต้องสร้างหลักประกันให้คนพิการได้รับสิทธิดังกล่าวอย่างทั่วถึง

๒.๓.๓ สิทธิของคนพิการในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้มีบทบัญญัติในการคุ้มครองสิทธิของคนพิการไว้อย่างชัดเจน ทั้งนี้เป็นผลมาจากการรวมพลังกันขององค์กรคนพิการในระหว่างการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญด้วยรูปแบบและวิธีการต่างๆอย่างต่อเนื่อง การรณรงค์ให้มีการบรรจุสิทธิของคนพิการครั้งสำคัญเกิดขึ้นในการสัมมนาเรื่อง “บทบัญญัติรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ” จัดโดยสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐ ณ ห้องประชุมสำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รวมทั้งข้อเสนอในการร่างรัฐธรรมนูญจากการประชุมร่วมระหว่างคณะกรรมการสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทยกับคณะอนุกรรมการด้านผู้พิการ ในคณะกรรมการกิจการเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ ผู้พิการและความมั่นคงของมนุษย์

สิทธิของคนพิการในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ระบุในมาตรา ๓๐ ๔๐ ๔๙ ๕๔ ๘๐ และ ๑๕๒

มาตรา ๓๐ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้ เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม

มาตรา ๔๐ บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

- ๑) สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง
- ๒) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่องการได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ การเสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้ง และพยานหลักฐานของตน การคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการ การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครองค้ดณะ และการได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัย คำพิพากษาหรือคำสั่ง
- ๓) บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม

๔) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยานในคดีมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็วเป็นธรรมและการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง

๕) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลยและพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครองและความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายที่จำเป็น ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

๖) เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้ พิการหรือผู้ทุพพลภาพ ย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอย่างเหมาะสม และย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ

๗) ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ และการได้รับหารปล่อยตัวชั่วคราว

๘) ในคดีแพ่ง บุคคลมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเหมาะสมจากรัฐ

มาตรา ๔๙ บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือผู้ทุพพลภาพ หรือผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ต้องได้รับสิทธิตามวรรคหนึ่งและการสนับสนุนจากรัฐเพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น

การจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพหรือเอกชน การศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเองและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมได้รับความคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐ

มาตรา ๕๔ บุคคลซึ่งพิการหรือทุพพลภาพ มีสิทธิเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสวัสดิการสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ และความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ

บุคคลวิกลจริตย่อมได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ

มาตรา ๕๐ รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านสังคม การสาธารณสุข การศึกษาและวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

๑) คุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน สนับสนุนการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษাপฐมวัยส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของสถาบันครอบครัวและชุมชน รวมทั้งต้องสงเคราะห์และจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและพึ่งพาตนเองได้

๒) ส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาระบบสุขภาพที่เน้นการสร้างเสริมสุขภาพอันนำไปสู่สุขภาพที่ยั่งยืนของประชาชนได้รับบริการสาธารณสุขที่มีมาตรฐานอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้เอกชนละชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสุขภาพและการจัดบริการสาธารณสุข โดยผู้มีหน้าที่ให้บริการดังกล่าวซึ่งได้ปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรฐานวิชาชีพและจริยธรรม ย่อมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย

๓) พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับและทุกรูปแบบให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม จัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติกฎหมายเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติ จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนรู้มีจิตสำนึกของความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

๔) ส่งเสริมและสนับสนุนการกระจายอำนาจเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน องค์กรทางศาสนาและเอกชน จัดให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามาตรฐานคุณภาพ การศึกษาให้เท่าเทียมและสอดคล้องกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

๕) ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาวิจัยในศิลปวิทยาการแขนงต่างๆและเผยแพร่ ข้อมูลการศึกษาวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนการศึกษาวิจัยจากรัฐ

๖) ส่งเสริมและสนับสนุนความรู้รักสามัคคีและการเรียนรู้ ปลูกจิตสำนึกและเผยแพร่ ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติ ตลอดจนค่านิยมอันดีงามและภูมิปัญญาท้องถิ่น

มาตรา ๑๕๒ การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่ประธานสภาผู้แทนราษฎรวินิจฉัยว่ามีสาระสำคัญเกี่ยวกับเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ หากสภาผู้แทนราษฎร มีได้พิจารณาโดยกรรมาธิการเต็มสภา ให้สภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการวิสามัญขึ้นประกอบด้วยผู้แทน องค์กรเอกชนเกี่ยวกับบุคคลประเภทนั้นมีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของจำนวนกรรมาธิการทั้งหมด ทั้งนี้ โดยมีสัดส่วนหญิงและชายที่ใกล้เคียงกัน

๒.๓.๔ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐

สิทธิของคนพิการตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ .ศ. ๒๕๕๐ ระบุในมาตรา ๑๙ ๒๐ ๒๗ ๓๐ ๓๓ ๓๔ และ ๔๑

มาตรา ๑๙ เพื่อประโยชน์ในการได้รับสิทธิตามมาตรา ๒๐ คนพิการอาจยื่นคำขอมีบัตรประจำตัวคนพิการต่อนายทะเบียนกลางหรือนายทะเบียนจังหวัด ณ สำนักงานทะเบียนกลาง สำนักงานทะเบียนจังหวัด หรือสถานที่อื่นตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด

ในกรณีที่คนพิการเป็นผู้เยาว์ คนเสมือนไร้ความสามารถหรือคนไร้ความสามารถหรือในกรณีที่คนพิการมีสภาพความพิการถึงขั้นไม่สามารถไปยื่นคำขอด้วยตนเองได้ ผู้ปกครอง ผู้พิทักษ์ ผู้อนุบาลหรือผู้ดูแลคนพิการ แล้วแต่กรณี จะยื่นคำขอแทนก็ได้ แต่ต้องนำหลักฐานว่าเป็นคนพิการไปแสดงต่อนายทะเบียนกลางหรือนายทะเบียนจังหวัด แล้วแต่กรณีด้วย

การยื่นคำขอมีบัตรประจำตัวคนพิการและการออกบัตร การกำหนดสิทธิหรือการเปลี่ยนแปลงสิทธิการขอสละสิทธิของคนพิการ และอายุบัตรประจำตัวคนพิการให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการกำหนดในระเบียบ

มาตรา ๒๐ คนพิการมีสิทธิเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้จากสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะตลอดจนสวัสดิการและความช่วยเหลืออื่นจากรัฐ ดังต่อไปนี้

๑) การบริการฟื้นฟูสมรรถภาพโดยกระบวนการทางการแพทย์และค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลค่าอุปกรณ์ เครื่องช่วยความพิการ และสื่อส่งเสริมพัฒนาการ เพื่อปรับสภาพทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมพฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ หรือเสริมสร้างสมรรถภาพให้ดีขึ้นตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขประกาศกำหนด

๒) การศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติหรือแผนการศึกษาแห่งชาติตามความเหมาะสมในสถานศึกษาเฉพาะหรือในสถานศึกษาทั่วไป หรือการศึกษาทางเลือก หรือการศึกษานอกระบบโดยให้หน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาสำหรับคนพิการให้การสนับสนุนตามความเหมาะสม

๓) การฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพ การให้บริการที่มีมาตรฐาน การคุ้มครองแรงงาน มาตรการเพื่อการมีงานทำ ตลอดจนได้รับการส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระ และบริการสื่อ สิ่งอำนวยความสะดวกเทคโนโลยีหรือความช่วยเหลืออื่นใด เพื่อการทำงานและประกอบอาชีพของคนพิการ ตามหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานประกาศกำหนด

๔) การยอมรับและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองอย่างเต็มที่ และมีประสิทธิภาพบนพื้นฐานแห่งความเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป ตลอดจนได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับคนพิการ

๕) การช่วยเหลือให้เข้าถึงนโยบาย แผนงาน โครงการ กิจกรรม การพัฒนาและบริการ อันเป็นสาธารณะ ผลิตภัณฑ์ที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต การช่วยเหลือทางกฎหมายและการจัดหาทุนความแตกต่างแก่ต่างคดี ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด

๖) ข้อมูลข่าวสาร การสื่อสาร บริการโทรคมนาคม เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารและเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อสารสำหรับคนพิการทุกประเภทตลอดจนบริการสื่อสารสาธารณะจากหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารกำหนดในกฎกระทรวง

๗) บริการล่ามภาษามือตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด

๘) สิทธิที่จะนำสัตว์นำทาง เครื่องมือหรืออุปกรณ์นำทาง หรือเครื่องช่วยความพิการใดๆ ติดตัวไปในยานพาหนะหรือสถานที่ใดๆ เพื่อประโยชน์ในการเดินทาง และการได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ โดยได้รับการยกเว้นค่าบริการ ค่าธรรมเนียม และค่าเช่าเพิ่มเติมสำหรับสัตว์ เครื่องมืออุปกรณ์ หรือเครื่องช่วยความพิการดังกล่าว

๙) การจัดสวัสดิการเบี่ยงความพิการ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการกำหนดในระเบียบ

๑๐) การปรับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย การมีผู้ช่วยคนพิการ หรือการจัดให้มีสวัสดิการอื่น ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการกำหนดในระเบียบผู้ช่วยคนพิการ ให้มีสิทธิได้รับการลดหย่อนหรือยกเว้นค่าบริการ ค่าธรรมเนียมตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด

คนพิการที่ไม่มีผู้ดูแลคนพิการ มีสิทธิได้รับการจัดสวัสดิการด้านที่อยู่อาศัยและการเลี้ยงดูจากหน่วยงานของรัฐ ในกรณีที่มีสถานสงเคราะห์เอกชนจัดที่อยู่อาศัยและสวัสดิการให้แล้ว รัฐต้องจัดเงินอุดหนุนให้แก่สถานสงเคราะห์เอกชนนั้น ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการกำหนดในระเบียบ

ผู้ดูแลคนพิการมีสิทธิได้รับบริการให้คำปรึกษา แนะนำ ฝึกอบรมทักษะ การเลี้ยงดู การจัดการศึกษาการส่งเสริมอาชีพและการมีงานทำ ตลอดจนความช่วยเหลืออื่นใด เพื่อให้พึ่งตนเองได้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการกำหนดในระเบียบ

คนพิการและผู้ดูแลคนพิการมีสิทธิได้รับการลดหย่อนภาษีหรือยกเว้นภาษี ตามที่กฎหมายกำหนด

องค์กรเอกชนที่จัดให้คนพิการได้รับสิทธิประโยชน์ตามมาตรา ๖๖ มีสิทธิได้รับการลดหย่อนภาษีหรือยกเว้นภาษีเป็นร้อยละของจำนวนเงินค่าใช้จ่ายตามที่กฎหมายกำหนด

มาตรา ๒๗ ให้สมาคมสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทยได้รับเงินสนับสนุนสำหรับค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการจากกองทุน ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการกำหนดในระเบียบ

มาตรา ๓๐ ให้มีคณะกรรมการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของกองทุนจำนวนเจ็ดคน ประกอบด้วย ประธานกรรมการและกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนห้าคน ซึ่งคณะกรรมการแต่งตั้งจากผู้ซึ่งมีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ด้านการเงิน การประเมินผล และการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ซึ่งในจำนวนนี้จะต้องเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญด้านการประเมินผลจำนวนสองคน และคนพิการซึ่งมีบัตรประจำตัวคนพิการตามมาตรา ๑๙ อย่างน้อยหนึ่งคน เป็นกรรมการโดยมีรองปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ซึ่งปลัดกระทรวงมอบหมายเป็นกรรมการและเลขานุการผู้ดำรงตำแหน่งกรรมการตามวรรคหนึ่ง ต้องไม่เป็นผู้แทนขององค์กรที่ได้รับเงินอุดหนุนจากกองทุนนี้

มาตรา ๓๓ เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการให้นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการ และหน่วยงานของรัฐรับคนพิการเข้าทำงานตามลักษณะของงานในอัตราส่วนที่เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติงานในสถานประกอบการหรือหน่วยงานของรัฐ

ทั้งนี้ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานออกกฎกระทรวงกำหนดจำนวนที่นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการ และหน่วยงานของรัฐจะต้องรับคนพิการเข้าทำงาน

มาตรา ๓๔ นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการที่มีได้รับคนพิการเข้าทำงานตามจำนวนที่กำหนดตามมาตรา ๓๓ ให้ส่งเงินเข้ากองทุนตามมาตรา ๒๔ (๕) ทั้งนี้ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานออกกฎกระทรวงกำหนดจำนวนเงินที่นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการจะต้องนำส่งเข้ากองทุนนายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการที่ต้องส่งเงินเข้ากองทุนตามวรรคหนึ่ง แต่มิได้ส่ง ส่งล่าช้า หรือส่งเงินไม่ครบถ้วน ให้เสียดอกเบี้ยในอัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปีของจำนวนเงินที่ยังไม่ได้ส่งเข้ากองทุน นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการซึ่งรับคนพิการเข้าทำงานหรือส่งเงินเข้ากองทุนตามวรรคหนึ่งมีสิทธิ

ได้รับยกเว้นภาษีเป็นร้อยละของจำนวนเงินค่าจ้างที่จ่ายให้แก่คนพิการหรือเงินที่ส่งเข้ากองทุนแล้วแต่กรณี ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายกำหนด

มาตรา ๔๑ ให้ถือว่าบัตรประจำตัวคนพิการตามพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. ๒๕๓๔ เป็นบัตรประจำตัวคนพิการตามมาตรา ๑๙ แห่งพระราชบัญญัตินี้

๒.๓.๕ แนวคิดการมีส่วนร่วม

แนวคิด “การมีส่วนร่วม” ได้ถูกอธิบายในหลายมิติทั้งในเชิงกว้างและเชิงลึก ความหมายในเชิงกว้างซึ่งถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าไม่ใช่การมีส่วนร่วมที่แท้จริงให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า “การให้ประชาชนเข้ามาร่วมโครงการพัฒนาของภาครัฐ” ซึ่งมักจะเริ่มจากการมารับทราบจากรัฐหรือหน่วยงานของรัฐมีโครงการพัฒนาอะไร ประชาชนต้องทำอะไร และจะได้รับประโยชน์อะไร การให้ความหมายอย่างกว้างๆ เช่นนี้ ประชาชนเป็นเพียง “ตัวประกอบ” รัฐหรือข้าราชการยังคงเป็น “พระเอก” ที่เป็นผู้กำหนดทิศทางหรือความเป็นไปของการพัฒนา ประชาชนมีหน้าที่มารับทราบและเข้าร่วมตามทิศทางที่รัฐคิด และวางแผนไว้เรียบร้อยแล้ว

ส่วนความหมายในเชิงลึก การมีส่วนร่วมของประชาชนหมายถึงการที่ประชาชนเป็นหุ้นส่วนกับภาครัฐในการพัฒนาประชาชนจะต้องร่วมตั้งแต่ คิด ตัดสินใจ วางแผน ดำเนินการ ติดตาม ประเมินผลและร่วมรับประโยชน์ การให้ความหมายดังกล่าวจะทำให้ประชาชนมิใช่ “ตัวประกอบ” แต่มีสถานภาพ มีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกับภาครัฐที่จะร่วมขับเคลื่อนสังคม และประเทศชาติให้เป็นไปในทิศทางที่ปรารถนาาร่วมกัน

International Association for Public Participation (www.iap2.org) ได้แบ่งระดับของการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น ๕ ระดับ ดังนี้

๑. การให้ข้อมูลข่าวสาร ถือเป็นกรมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่ำที่สุด แต่เป็นระดับที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นก้าวแรกของการที่จะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมในเรื่องต่างๆ

๒. การรับฟังความคิดเห็น เป็นกระบวนการที่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข้อเท็จจริงและความคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐด้วยวิธีต่างๆ

๓. การเกี่ยวข้อง เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน หรือร่วมเสนอแนะแนวทางที่นำไปสู่การตัดสินใจ เพื่อสร้างความมั่นใจให้ประชาชนว่าข้อมูลความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนจะถูกนำไปพิจารณาเป็นทางเลือกในการกำหนดนโยบาย

๔. ความร่วมมือ เป็นการให้กลุ่มประชาชนมีส่วนร่วม โดยเป็นหุ้นส่วนกับภาครัฐในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ และมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

๕. การเสริมอำนาจแก่ประชาชน เป็นขั้นที่ให้บทบาทประชาชนในระดับสูงที่สุด โดยให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ

ในภาคราชการ การส่งเสริมการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม ถือได้ว่าเป็นเงื่อนไข และเป็นกุญแจดอกสำคัญของความสำเร็จของการพัฒนาระบบราชการให้สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชน และเอื้อต่อประโยชน์สุขของประชาชน เพราะกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยสำคัญที่สนับสนุน และส่งเสริมให้ระบบราชการมีพลังในการพัฒนาประเทศอย่างสร้างสรรค์ อันเป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนาระบบราชการยุคใหม่ที่เป็นราชการระบบเปิด

Cohen & Uphoff (๑๙๙๗) ได้จำแนกการมีส่วนร่วมออกเป็น ๔ ระดับ คือ (๑) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) (๒) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementation) (๓) การมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ (Benefit) (๔) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ถ้าประชาชนมีส่วนร่วมมากรัฐบาลก็มีอำนาจน้อยลง ในทางกลับกันถ้าประชาชนมีส่วนร่วมน้อย รัฐบาลก็จะมีอำนาจมาก แต่เป็นอำนาจที่ไม่มั่นคง จำนวนประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมจะเป็นไปในทิศทางตรงกันข้ามกับระดับการมีส่วนร่วม กล่าวคือ ถ้าระดับการมีส่วนร่วมต่ำ จำนวนประชาชนที่เข้าร่วมจะมาก และยิ่งระดับการมีส่วนร่วมสูงเพียงใด จำนวนประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมก็จะลดลงตามลำดับ ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนเรียงตามลำดับจากต่ำสุดไปหาสูงสุด ได้แก่ (๑) ระดับการให้ข้อมูล (๒) ระดับการเปิดรับฟังความคิดเห็น (๓) ระดับการปรึกษาหารือ (๔) ระดับการวางแผนร่วมกัน (๕) ระดับการร่วมปฏิบัติ (๖) ระดับร่วมติดตามตรวจสอบ (๗) ระดับการควบคุมโดยประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญในการสร้างสังคมที่มีความเป็นประชาธิปไตย ช่วยส่งเสริมธรรมาภิบาล ช่วยให้การบริหารงานมีความโปร่งใส นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนยังเป็นการสร้างความมั่นใจว่าเสียงของประชาชนจะมีคนรับฟัง รวมทั้งความต้องการหรือความปรารถนาของประชาชนจะได้รับการตอบสนอง แนวคิดการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องโดยตรง กับงานวิจัยครั้งนี้เพราะต้องการประเมินว่าหน่วยงานของรัฐและองค์กรของคนพิการมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการฉบับที่ ๓ หรือไม่ เพียงใด

๒.๓.๖ แนวคิดการเสริมพลัง

แนวคิดเรื่องการเสริมพลัง (Empowerment) เป็นแนวคิดที่มีจุดเริ่มต้นจากการมุ่งเน้นการส่งเสริมสตรีที่ถูกครอบงำทางวัฒนธรรมให้กลายเป็นผู้ยอมจำนนต่อการถูกกดขี่ถูกเอารัดเอาเปรียบ ให้มีพลัง มีความเชื่อมั่นในตนเองที่จะต่อสู้ เรียกร้องสิทธิต่างๆ แนวคิดนี้เริ่มในประเทศอุตสาหกรรมและถูกนำมาใช้ในประเทศกำลังพัฒนา ละตินอเมริกา แอฟริกา และเอเชีย โดยไม่เพียงแต่กระตุ้นจิตสำนึกของกลุ่มสตรีเท่านั้น แต่ได้นำไปใช้ในการกระตุ้นจิตสำนึกของคนจน และกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคมให้มีพลังในการเรียกร้องสิทธิ รวมทั้งการรวมพลังกันสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่ปรารถนาาร่วมกันด้วย

ในช่วงกว่าทศวรรษที่ผ่านมา ในแวดวงของนักวิชาการด้านมานุษยวิทยา สังคมวิทยา การพัฒนาสังคมและสังคมสงเคราะห์ได้ให้ความสำคัญกับแนวคิดการเสริมพลังมากขึ้นเป็นลำดับ ดังจะเห็นได้จากงานของนักวิจัย และนักวิชาการตะวันตกหลายท่าน เช่น

Shetty, S. (๑๙๙๑) กล่าวว่า การเสริมพลังไม่ได้มีความหมายเดียว มีการเสนอกรอบการวิเคราะห์และคำจำกัดความของการเสริมพลังแบบองค์รวมจากประสบการณ์ที่ช่วยประเมินผลโครงการพัฒนาว่า การเสริมพลังไม่สอดคล้องกับวงจรของการพัฒนาแบบเก่า และเห็นว่า การเสริมพลังมีลักษณะที่เน้นการทำให้เกิดประชาธิปไตย และความมั่นคง (Democratization and Sustainability) การสร้างความแตกต่างระหว่างการเสริมพลังในระดับกลุ่มซึ่งมีความแตกต่างระหว่างการเสริมพลังจากภายในและจากภายนอก และระหว่างปัจเจกกับครัวเรือน Shetty เสนอวิธีการมีส่วนร่วมในการประเมินการเสริมพลังในโครงการพัฒนาและวิพากษ์นักพัฒนาที่ไม่ยอมปล่อยวางอำนาจในการควบคุมโครงการพัฒนาหลายโครงการ

Friedmann, F. (๑๙๙๒) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการเสริมพลังว่าเป็นหัวใจสำคัญของการเลือกในการพัฒนา การวิเคราะห์ของ Friedmann เน้นไปที่ศักยภาพของครัวเรือนใน ๓ ประเด็น คือ (๑) พลังทางสังคม (Social Power) ในเรื่องของข้อมูล ความรู้ ทักษะ ทรัพยากรทางการเงิน และการมีส่วนร่วมในองค์กรทางสังคม (๒) อำนาจทางการเมือง (Political Power) ในเรื่องของ การเข้าถึงการตัดสินใจที่มีผลกระทบต่อชีวิตในอนาคตของเขา ไม่ว่าจะโดยการลงคะแนนเสียง หรือโดยการรวมกลุ่มและ (๓) อำนาจทางกายภาพ (Psychological Power) ในเรื่องของศักยภาพของปัจเจกบุคคลหรือความเชื่อมั่นตนเอง เขาอ้างว่าพลังอำนาจแบบที่ ๓ เป็นผลลัพธ์ของการมีพลังอำนาจ ๒ แบบแรก ทางเลือกการพัฒนาที่เขาเสนอคือการเสริมพลังให้กับครัวเรือน และสมาชิกของครัวเรือนทั้ง ๓ ประเด็น

Narayan, Deepa (๒๐๐๒) นักวิจัยอาวุโสของธนาคารโลกใช้องค์ความรู้จากการทำวิจัยเรื่อง “Voices of The Poor” ให้คำจำกัดความของการเสริมพลังว่า คือการเพิ่มพูนทรัพยากรและสมรรถนะของคนจนในการมีส่วนร่วม การเจรจา การมีอิทธิพล การควบคุม และการตรวจสอบสถาบันที่มีผลกระทบต่อชีวิตของคนจน Narayan เห็นว่าคนจนควรจะได้รับเสริมพลังมากยิ่งขึ้น โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๔ ประการคือ

๑) การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของรัฐ (Accessibility) การเข้าถึงข้อมูลด้านการสนับสนุนเงินทุน การผลิต การตลาด กฎระเบียบ และสิทธิที่จะได้รับการบริการขั้นพื้นฐาน ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศมักจะเป็นอุปสรรคที่ทำให้คนจนเข้าไม่ถึงข้อมูลข่าวสารที่สำคัญ

๒) การมีส่วนร่วม (Participation) ในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบที่จะทำให้คนจนมีพื้นที่เข้าไปแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทั้งระดับท้องถิ่น และระดับชาติ การจัดสรรงบประมาณ และการบริการขั้นพื้นฐาน

๓) ความรับผิดชอบ (Accountability) ข้าราชการประจำและข้าราชการการเมืองต้องมีความรับผิดชอบต่อประชาชน ต้องสามารถตอบคำถามหรือแสดงความโปร่งใสในการบริหารนโยบายและงบประมาณเพื่อคนจนได้โดยปราศจากข้อสงสัย รัฐบาลหรือบริษัทเอกชนที่มารับงานต้องมีระบบการตรวจสอบภายในและต้องมีความรับผิดชอบต่อประชาชน

๔) การรวมกลุ่ม การเสริมสร้างสมรรถนะขององค์กรท้องถิ่น (Local Organization) ในการระดมทรัพยากรเพื่อแก้ไขปัญหาที่เป็นผลประโยชน์ร่วมกัน การรวมกลุ่มกันในชุมชนจะทำให้เสียงของ

คนจนในการเรียกร้องต่างๆ ดั่งขึ้นและได้รับความสนใจจากภาครัฐมากขึ้น Narayan ยังได้เสนออีกว่า การเสริมพลังนอกจากเริ่มจากข้างล่าง (Bottom Up) แล้ว ต้องมีการหนุนเสริมจากข้างบน (Top Down) การหนุนเสริมจากข้างบนคือการปรับปรุงสถาบันที่เป็นทางการ (Formal Institutions) ได้แก่ กฎหมาย และองค์การของรัฐ รวมทั้งสถาบันที่ไม่เป็นทางการ (Informal Institutions) ได้แก่ วัฒนธรรม ค่านิยม ให้เอื้อต่อการเสริมพลังด้วย

จากการศึกษาแนวคิดเรื่องการเสริมพลังและประสบการณ์ของประเทศกำลังพัฒนาในการแก้ปัญหาความยากจน สรุปได้ว่า การใช้กลยุทธ์เสริมพลังคนจนเป็นทางเลือกในการแก้ปัญหาอีกแบบหนึ่งซึ่งจะต้องดำเนินการหลายรูปแบบ สิ่งที่สำคัญของการเสริมพลังคนจนคือการเสริมพลังจากภายใน (Power from Within) หรือการเสริมจิตวิญญาณให้เข้มแข็ง (Spiritual Strength) ทำให้เกิดยอมรับและเคารพตนเอง (Self-Acceptance and Self-Respect) เชื่อมั่นตนเองว่ามีศักยภาพในการแก้ปัญหาที่ตนเผชิญอยู่ พลังของคนจะเกิดขึ้นได้โดยการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบาย และมาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

สิ่งที่ต้องเข้าใจให้ถูกต้อง คือ การเสริมพลังเป็น “กระบวนการ” ที่ต้องใช้เวลาในการทำให้คนเกิดความตระหนักในศักยภาพของตน เกิดการพัฒนาทักษะในการควบคุมวิถีชีวิตของตน รวมทั้งเกิดการตระหนักถึงการสร้างพลังโดยการรวมกลุ่ม รัฐหรือองค์กรภาคประชาสังคมควรมีบทบาทในการเป็นผู้ช่วย หรือผู้อำนวยความสะดวกให้มีการเสริมพลังให้กับประชาชนมากกว่าการแสดงบทบาทเป็นผู้ปรารถนาดี คิดแทน และทำแทนประชาชนในทุกๆ เรื่องซึ่งเป็นการทำลายศักยภาพของประชาชนมากกว่า

แนวคิดการเสริมพลังเกี่ยวข้องกับการติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการฉบับที่ ๓ ในด้านการวิเคราะห์ยุทธศาสตร์ แผนงาน และมาตรการต่างๆ ตลอดจนการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ และองค์กรของคนพิการว่าได้มีการตระหนักถึงการเสริมพลังให้ผู้พิการและองค์กรคนพิการหรือไม่ อย่างไร

๒.๓.๗ แนวคิดการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ

การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ (Independent Living) จัดเป็นส่วนหนึ่งที่บ่งชี้ว่าคุณภาพชีวิต (Quality of Life) ของคนพิการ องค์กรยูเนสโกสรุปความคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตไว้ว่า คุณภาพชีวิตเป็นความรู้สึกของการอยู่อย่างพอใจ (มีความสุข ความพอใจ) ต่อองค์ประกอบต่างๆ ของชีวิต ซึ่งเป็นส่วนสำคัญมากที่สุดของบุคคล นอกจากนี้ นักวิชาการได้ศึกษาความหมายของคุณภาพชีวิตไว้มากมาย และกล่าวโดยสรุปความหมายของคุณภาพชีวิตคือ สภาพการดำรงชีวิตที่สามารถตอบสนองความต้องการตนเองได้อย่างเหมาะสมกับอัตภาพ อยู่ในกรอบและระเบียบแบบแผน วัฒนธรรมที่ดีงาม ตามมาตรฐานที่ยอมรับของสังคมทั่วไปและพร้อมที่จะพัฒนาตนเอง ให้เหมาะสมตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม หรือการมีชีวิตที่มีความสุข โดยคำว่าสุขตามพจนานุกรม หมายถึง ความสบายหรือความสำราญ โดยความสุขนั้น ต้องมีทั้งกายและใจ ที่มีความสัมพันธ์กัน ไม่อาจแยกขาดจากกันได้ ต้องพึ่งพาอาศัยกัน ดังนั้น การมีชีวิตที่มีความสุข หมายถึงรวมทั้งสุขทางกาย สุขทางใจหรือแม้กระทั่งสุขทางจิตวิญญาณ (Spiritual)

คุณภาพชีวิตของคนพิการ จึงอาจหมายถึง การดำรงชีวิตในระดับที่เหมาะสม ตามสภาพความจำเป็นพื้นฐานในสังคม ซึ่งสนองต่อความต้องการทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม ที่ก่อให้เกิดความสุข รวมถึงความสามารถในการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ (Independent Living) อย่างมีความสุขในสังคม

การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ (Independent Living : IL) ไม่ได้หมายความว่าคนพิการเหล่านี้ต้องทำทุกอย่างด้วยตนเอง ปราศจากความช่วยเหลือ หรือต้องแยกตัวออกไปอยู่โดดเดี่ยวตามลำพัง ไม่ควรถูกแปลตรง ๆ ว่าเป็นการมีชีวิตด้วยตัวของตัวเอง ไม่พึ่งพาคนอื่น มีงานทำ มีรายได้เป็นของตัวเองเท่านั้น แต่การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ ที่สำคัญหมายความถึง คนพิการสามารถตัดสินใจเรื่องในชีวิตของตนด้วยตัวเอง (Self-Determination) มีสิทธิและโอกาสเลือกหนทางปฏิบัติเอง มีอิสระเสรีที่จะประสบความล้มเหลว หรือเรียนรู้จากความผิดพลาด เช่นเดียวกับคนทั่วไป หากจะมีข้อจำกัดก็เป็นข้อจำกัดเช่นเดียวกับคนปกติทั่วไป เช่นกฎเกณฑ์ทางสังคม ดินฟ้าอากาศ เป็นต้น การดำรงชีวิตอิสระไม่ใช่เรื่องง่าย แต่เป็นเรื่องท้าทายสำหรับคนพิการที่มีความต้องการในการพัฒนาตนเองพึ่งพาผู้อื่นให้น้อยที่สุด คนพิการส่วนใหญ่ยินดีและพอใจที่จะพึ่งพาด้วยตนเองให้มากที่สุด ดีกว่าคอยแต่จะพึ่งพาผู้อื่น และขาดโอกาสไม่สามารถพึ่งพาทำตามความฝันของตัวเองได้

ความช่วยเหลือที่จะให้แก่คนพิการต้องอยู่บนพื้นฐานความต้องการของคนพิการไม่ใช่ผู้ช่วยเหลือคิดเอาเอง อันจะทำให้คนพิการสามารถตัดสินใจเลือกวิถีชีวิตของตนเองได้ นั่นคือคุณค่าของความเป็นมนุษย์หรือคุณภาพชีวิตนั่นเอง

การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ เกิดจากความคับข้องใจของคนพิการ เริ่มจากคนพิการที่มีสภาพความพิการรุนแรง บางครั้งยากที่จะอธิบายให้คนไม่พิการหรือแม้แต่คนที่มีความพิการน้อยให้เข้าใจได้โดยง่าย แนวคิดนี้ได้มีการพัฒนาและแปรเปลี่ยนมาเป็นความคิดตลอดจนมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยได้มีการก่อตั้งศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการเป็นแห่งแรกที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ในปี พ.ศ.๒๕๑๕ ที่เบอร์เลย์ รัฐแคลิฟอร์เนีย และในปี พ.ศ. ๒๕๒๑ ได้มีการเคลื่อนไหวกระจายไปทั่วประเทศ มีการออกกฎหมายให้การสนับสนุนการเงินเพื่อก่อตั้งศูนย์การดำรงชีวิตอิสระ ปัจจุบันประเทศสหรัฐอเมริกามีศูนย์การดำรงชีวิตอิสระในทุกรัฐและดินแดนที่ครอบครอง

ปี ค.ศ.๑๙๘๐ คนพิการในญี่ปุ่นได้เริ่มรู้จักแนวคิดนี้ ซึ่งถือเป็นประเทศแรกในแถบเอเชียที่นำเอาความคิดนี้มาทำเป็นรูปธรรมอย่างจริงจัง จนคนพิการในญี่ปุ่นมีสภาพความเป็นอยู่และสภาพทางสังคมที่ดีขึ้น คนพิการไม่มีความรู้สึกด้อยค่าในสังคม ในประเทศญี่ปุ่น การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการเป็นทั้งปรัชญา (Philosophy) แนวคิด (Concept) และการปฏิบัติ (Practice) มีศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการเป็นพาหะขับเคลื่อน ทำทั้งงานให้บริการและงานเกี่ยวกับสิทธิคนพิการไปในเวลาเดียวกันมีลักษณะสำคัญคือเป็นรูปแบบกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนและควบคุมโดยคนพิการ ซึ่งเป็นผู้ใช้บริการ มีบริการที่กระจายสู่คนพิการทุกประเภท ผู้ใช้บริการกำหนดเป้าหมายการบริการด้วยตนเอง ประเทศญี่ปุ่นพยายามเผยแพร่แนวความคิดนี้ไปยังประเทศอื่นๆ ในแถบเอเชียด้วยกันรวมทั้งประเทศไทย (สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ . ๒๕๔๔)

การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการในประเทศไทย เริ่มเป็นที่รู้จักครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ โดยอาจารย์สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนอาชีวะพระมหาไถ่ เป็นบุคคลหนึ่งที่เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้ง โดยเริ่มจากการจัดอบรมเรื่องการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ โครงการนี้ได้รับการสนับสนุนจาก องค์การความร่วมมือระหว่างประเทศของประเทศไทย หรือ JICA เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับ คนพิการไทย โดยให้การอบรมผู้นำคนพิการระดับท้องถิ่น เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องแนวคิดและ ทักษะของการดำรงชีวิตอิสระ ผลจากการอบรมครั้งนี้ก่อให้เกิดศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ หรือ Independent Living Centers : ILC มี ๓ จังหวัดนำร่อง ได้แก่ จังหวัดน่านบุรี นครปฐมและชลบุรี โดย องค์การคนพิการ ๓ จังหวัด ได้ร่วมกันลงความเห็นความหมายของการดำรงชีวิตอิสระไว้ว่า การที่คนพิการ สามารถกำหนดแนวทางการดำรงชีวิตของตนเองได้อย่างสมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยไม่ขึ้นอยู่กับความ พิจารว่ารุนแรงมากน้อยเพียงไร ทั้งนี้อาศัยบริการความช่วยเหลือเท่าที่จำเป็นกรณีคนพิการรุนแรงจนไม่ สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ จำเป็นต้องได้รับบริการผู้ช่วยเหลือส่วนตัว

๒.๓.๘ แนวคิดความมั่นคงของมนุษย์

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (๒๕๔๘) ได้สังเคราะห์ความมั่นคงของมนุษย์ตามแนวคิดทฤษฎีในประเทศ และต่างประเทศไว้ ดังนี้ ความมั่นคงของมนุษย์ หมายถึง การที่ประชาชนได้รับหลักประกันด้านสิทธิ ความปลอดภัย การสนองตอบต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐานสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี ตลอดจนได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมกันในการพัฒนาศักยภาพของตนเองประกอบ ด้วยความมั่นคงของ มนุษย์ ๑๐ มิติ ดังนี้

๑. มิติความมั่นคงของมนุษย์ด้านการมีงานทำและรายได้ ประกอบด้วย ๑) การได้ทำงานที่ มั่นคงและมีความสุขหรือพอใจในงาน ๒) มีรายได้ที่พอเพียงต่อการดำรงชีวิตของตนเองและครอบครัว ๓) มีเงินออมที่พอเพียงสำหรับอนาคต ๔) ปราศจากหนี้สินที่ไม่สร้างผลิตผล

๒. มิติความมั่นคงของมนุษย์ด้านครอบครัว ประกอบด้วย ๑) ความรักใคร่ปรองดอง ๒) ความรับผิดชอบและปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ ๓) การเคารพในเกียรติซึ่งกันและกัน ๔) การไม่ใช้ความ รุนแรงในทุกรูปแบบ

๓. มิติความมั่นคงของมนุษย์ด้านสุขภาพอนามัย ประกอบด้วย ๑) การมีสุขภาพกายดี ๒) การมีสุขภาพจิตดี ๓) การมีหลักประกันสุขภาพอนามัยอย่างเท่าเทียมและพอเพียง ๔) ประชากรไม่ ประพฤติเสี่ยงต่อการเจ็บป่วยทางกายและทางจิต ๕) การปฏิบัติตนที่มีส่วนส่งเสริมสุขภาพกายและจิต

๔. มิติความมั่นคงของมนุษย์ด้านการศึกษา ประกอบด้วย ๑) ประชากรได้รับโอกาสทาง การศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน ๒) การมีการศึกษาพอเพียงแก่การยังชีพ ๓) การได้รับการศึกษาและพัฒนา ตนเองอย่างต่อเนื่อง

๕. มิติความมั่นคงของมนุษย์ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินส่วนบุคคล ประกอบด้วย ๑) การปลอดภัยจากการประทุษร้ายร่างกาย ๒) ความรู้สึกปลอดภัยจากการประทุษร้าย ๓) การปลอดภัยจากการประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน

๖. มิติความมั่นคงของมนุษย์ด้านที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย ๑) เพิ่มระดับการมีสิทธิครอบครองที่อยู่อาศัยที่มีมาตรฐาน ๒) พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานโดยเฉพาะน้ำสะอาดอย่างทั่วถึง ๓) สิ่งแวดล้อมที่ปราศจากมลพิษทางเสียง กลิ่น ฝุ่น คิวิน

๗. มิติความมั่นคงของมนุษย์ด้านสิทธิและความเป็นธรรมประกอบด้วย ๑) การปลอดภัยจากการถูก ละเมิดและเลือกปฏิบัติทุกรูปแบบ ๒) มีหลักประกันและการคุ้มครองด้านสิทธิ ๓) กลไกที่แก้ปัญหาข้อขัดแย้งด้านสิทธิภาพและเป็นธรรม

๘. มิติความมั่นคงของมนุษย์ด้านสังคมและวัฒนธรรมประกอบด้วย ๑) มีเวลาพักผ่อนที่พอเพียง ปลอดภัยจากภารกิจ ๒) ใช้เวลาติดตามข่าวสารทางสังคมและวัฒนธรรม ๓) มีเวลาในการทำจิตใจให้สงบ ๔) มีส่วนในการปฏิบัติศาสนกิจ ๕) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มสังคมและชุมชน

๙. มิติความมั่นคงของมนุษย์ด้านการสนับสนุนทางสังคม ประกอบด้วย ๑) การมีบุคคลที่สามารถให้ความช่วยเหลือได้ ๒) ระบบบริการสังคมที่ให้การคุ้มครองและเข้าถึงในเวลาอันรวดเร็ว ๓) ความรู้สึกในคุณค่าของชีวิตและความสุขในชีวิต

๑๐. มิติความมั่นคงของมนุษย์ด้านการเมืองโดยยึดหลักธรรมาภิบาล ประกอบด้วย ๑) ส่งเสริมการเลือกตั้งอย่าง บริสุทธิ์ในทุกระดับ ๒) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเมืองและการรวมกลุ่มทางการเมือง ๓) ส่งเสริมการติดตามข่าวสารทางการเมืองของประชากร ๔) สร้างความโปร่งใส ตรวจสอบได้และมีความไว้วางใจให้เกิดขึ้นกับหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐ

แนวคิดดังกล่าวข้างต้น ควรจะได้นำไปใช้ในการปรับปรุงแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติฉบับต่อไป ให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วนยิ่งขึ้น

๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการประเมินผล

การประเมินผลเป็นกระบวนการสำคัญ และจำเป็นกระบวนการหนึ่งของการทำงาน ซึ่งโดยทั่วไป การประเมินผลมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพในการ ปฏิบัติงานว่าบรรลุเป้าหมายมากน้อยเพียงใด เพื่อใช้ผลการประเมินเป็นแนวทางในการ ปรับปรุงการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

คำจำกัดความ

จากการศึกษาคำจำกัดความของ “การประเมินผล ” ของนักวิชาการบางส่วนที่เป็นชาวต่างประเทศ และนักวิชาการไทยได้ให้ความหมาย "การประเมินผล" ไว้หลายความหมาย ดังนี้

ซัดแมน (Suchman, ๑๙๖๗ : ๕) กล่าวว่า การประเมินผลหมายถึงกระบวนการศึกษาเกี่ยวกับผลลัพธ์ที่พึงปรารถนาและไม่ปรารถนาที่เกิดจากการดำเนินงาน เพื่อตัดสินคุณค่าหรือปริมาณความสำเร็จตามวัตถุประสงค์โดยมี ๔ ขั้นตอนคือ

- ๑ . การกำหนดจุดมุ่งหมายในการประเมิน
๒. การกำหนดเกณฑ์เพื่อตรวจสอบความสำเร็จ
๓. การอธิบายความสำเร็จ
๔. การรายงานและเสนอแนะการดำเนินงานต่อไป

เชส (Chase, ๑๙๗๘ : ๗) กล่าวว่า การประเมินผล หมายถึง การตัดสินหรือการให้ความเห็นเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

ส มบัติ สุวรรณพิทักษ์ (๒๕๒๘ : ๘-๙) กล่าวว่า การประเมินผล เป็นกระบวนการของการตัดสินคุณค่าเกี่ยวกับแผนงานและการดำเนินการของเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ดำเนินการต่อไปหรือล้มเลิกโครงการ

ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (๒๕๒๙ : ๗) กล่าวว่า การประเมินผลในความหมายดั้งเดิมมักหมายถึงกระบวนการที่มุ่งแสวงหาคำตอบสำหรับคำถามที่ว่านโยบาย/แผนงาน/โครงการ บรรลุผลตามวัตถุประสงค์และเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้แต่ต้นหรือไม่ ระดับใด

สุขุม มูลเมือง (๒๕๓๐ : ๓) กล่าวว่า การประเมินผล หมายถึง การกำหนดคุณค่า (Value) และประสิทธิผลของโครงการหรือการทำงานของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในองค์การ ผลจากการประเมินจะออกมาในรูปของการตัดสินใจในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างผลที่เกิดขึ้นจริงกับผลที่คาดหวังไว้ล่วงหน้า

นิตา ชูโต (๒๕๓๑ : ๙) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลว่า เป็นกิจกรรมการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์ความหมายข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความต้องการ การหาแนวทางวิธีการปรับปรุงวิธีการจัดการเกี่ยวกับโครงการ และหาผลที่แน่ใจว่าเกิดจากโครงการ เพื่อเป็นการเพิ่มคุณภาพ และประสิทธิภาพของโครงการให้ดียิ่งขึ้น

จากคำจำกัดความดังกล่าว อาจสรุปความหมายของการประเมินผลว่า หมายถึง กระบวนการศึกษาอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ทราบถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินนโยบาย /แผนงาน/โครงการ หรือกิจกรรมที่กำหนดขึ้นในภายใต้โครงการ เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจเกี่ยวกับสิ่งที่ทำการประเมินว่าดี มีประสิทธิภาพ หรือมีประสิทธิผลหรือไม่ เพียงใด โดยการเปรียบเทียบกับเกณฑ์หรือตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ เพื่อปรับปรุง เปลี่ยนแปลง เพิ่มคุณภาพ และประสิทธิภาพของโครงการให้ดียิ่งขึ้น

การประเมินผลเป็นเครื่องมือสำคัญช่วยให้การจัดการโครงการมีประสิทธิภาพมากขึ้น ช่วยให้ทราบปัญหาอุปสรรคสำคัญและหามาตรการแก้ไขได้ทันการณ์ ช่วยให้ทราบว่าโครงการบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ เพราะเหตุใด ช่วยในการตัดสินใจว่าสมควรดำเนินโครงการต่อไปหรือไม่

รูปแบบการประเมินผล

การประเมินผล สามารถทำได้หลายระดับตั้งแต่การประเมินนโยบาย แผนงาน โครงการ กิจกรรมโดยต้องมีการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อให้มีข้อสรุปว่าสิ่งที่ทำการประเมินนั้น บรรลุวัตถุประสงค์ เป้าหมายเพียงใด มีประสิทธิภาพ หรือบรรลุประสิทธิผลหรือไม่ เพียงใด การประเมินผลมี ๓ รูปแบบ คือ

๑. การประเมินโครงการเบื้องต้น (Preliminary Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ เช่น ประเมินว่าคุ้มค่าแก่การลงทุนหรือไม่ หรือประเมินผลกระทบต่างๆ เช่น ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมือง ระบบนิเวศ ชุมชน

๒. การประเมินการปฏิบัติงาน หมายถึงประเมินระหว่างดำเนินโครงการ (Formative Evaluation) เพื่อทบทวนความเพียงพอของกิจกรรมในโครงการ และความเหมาะสมของกระบวนการบริหารจัดการ

๓. การประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการ (Summative Evaluation) เป็นการนำเอาการประเมินแบบ Formative Evaluation คือประเมินระหว่างปฏิบัติ มาทำการสรุป เปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ ตัวชี้วัด และเขียนรายงานนำเสนอผู้บริหารเพื่อการตัดสินใจ Summative Evaluation เป็นการประเมินผลสัมฤทธิ์และผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น รวมทั้งการนำผลการประเมินไปใช้สนับสนุนการทำยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศให้ประสบผลสำเร็จ

การประเมินรูปแบบที่ ๒ มักจะนิยมประเมินประสิทธิภาพของโครงการ (Effective Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินโดยเน้นดูเรื่องผลผลิต (Output) เปรียบเทียบกับค่าใช้จ่าย เพื่อดูว่าผลผลิตที่ได้เกิดจากปัจจัยทุนหรือไม่ และเปรียบเทียบดูผลผลิตที่เกิดขึ้นเทียบกับโครงการอื่นๆ ที่มีต้นทุนใกล้เคียงกัน ส่วนการประเมินรูปแบบที่ ๓ เป็นการเปรียบเทียบผลลัพธ์ของโครงการ (Project Results or Outcomes) ที่เกิดขึ้นจริงกับผลลัพธ์ของโครงการที่คาดว่าจะเกิดขึ้นหรือที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของโครงการ (Project Objectives) เพื่อทราบว่า การดำเนินโครงการบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยผลลัพธ์ของโครงการประกอบด้วยผลผลิต (Outputs) และผลกระทบ (Impacts)

ผลผลิตของโครงการ (Project Outputs) คือ ผลที่เกิดขึ้นจากการมีโครงการโดยตรง มักกำหนดในเชิงปริมาณ เช่น โครงการก่อสร้างถนนคอนกรีตในหมู่บ้าน ผลผลิตของโครงการก็คือ ความยาวของถนนที่สร้างเสร็จ เป็นต้น

ผลกระทบของโครงการ (Project Impacts) คือ ผลที่ตามมาหลังจากมีผลผลิตของโครงการแล้ว อาจเป็นเชิงปริมาณหรือเชิงคุณภาพก็ได้ เช่น เมื่อสร้างถนนเสร็จแล้ว มีการใช้ประโยชน์ของถนนหรือไม่ ทางใดบ้าง เป็นต้น

หลักการสำคัญของการประเมินผล

การประเมินผลที่เป็นไปตามหลักการที่ถูกต้อง ต้องมีการกำหนดตัวชี้วัดเพื่อใช้เป็นมาตรฐานในการประเมินผล ซึ่งจะบ่งบอกว่า นโยบาย แผนงาน โครงการประสบความสำเร็จหรือไม่ ดูได้จากอะไร การกำหนดตัวชี้วัด ไม่ควรมีตัวชี้วัดมากเกินไป ควรมีตัวชี้วัดหลัก (Key Indicators) ที่แม่นยำ (Valid) และน่าเชื่อถือได้ (Reliable) บางครั้งมีการกำหนดตัวชี้วัด แต่เป็นตัวชี้วัดที่ไม่ดี ไม่มีความแม่นยำก็ไม่สามารถวัดได้

หลักการสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การประเมินผลจะต้องมีข้อมูลที่เพียงพอ และต้องเป็นข้อมูลที่ตอบวัตถุประสงค์ของโครงการ และตัวชี้วัดในการประเมินผลได้

นอกจากนี้ ผู้ประเมินผลต้องมีความรู้ ความสามารถเหมาะสมกับเรื่องที่ประเมิน ความล้มเหลวในการประเมินผลหลายครั้งเกิดจากผู้ประเมินไม่มีความรู้ความสามารถที่จะประเมินโครงการนั้นๆ แต่อาจจะสามารถประเมินโครงการอื่นได้ดี การคัดเลือกผู้ประเมินให้เหมาะสมกับโครงการที่จะประเมินจึงมีความสำคัญ

ประโยชน์ของการประเมินผล

การประเมินผลมุ่งให้ได้สารสนเทศ เพื่อประโยชน์ในการตัดสินใจของผู้บริหารและให้ได้ข้อความรู้ที่เป็นความรู้ใหม่ การประเมินผลเป็นกระบวนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลการดำเนินงานของโครงการโดยเปรียบเทียบผลที่ได้จากการดำเนินงานตามแผนงานของโครงการนั้นกับตัวชี้วัดหรือเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้ การประเมินผลต่างมีส่วนช่วยทำให้เกิดประโยชน์ที่สำคัญ ๓ ประการ คือ

๑. ช่วยในการตัดสินใจในเชิงนโยบาย (Policy Decision) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประเมินโครงการนำร่อง หากพบว่ามีประโยชน์ ก็จะนำไปสู่การกำหนดนโยบายในการขยายโครงการในพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

๒. ช่วยในการตัดสินใจทางการบริหารงาน (Administration Decision) ในการบริหารงานต้องใช้การตัดสินใจทางเลือกที่ดีที่สุดจากทางเลือกหลายทาง การติดตามและประเมินผลจะช่วยให้ทราบถึงจุดแข็ง จุดอ่อน ของการดำเนินการซึ่งจะเป็นข้อมูลสำหรับผู้บริหารโครงการใช้ในการปรับปรุงการบริหารให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดียิ่งขึ้นต่อไป

๓. ช่วยในการตัดสินใจทางการปฏิบัติงาน (Operation Decision) ช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดการเรียนรู้ ในกระบวนการทำงานตลอดจนกิจกรรมที่ดำเนินการว่า ได้ผลดี ผลเสียอย่างไร ช่วยทำให้เกิดการพัฒนาการทำงาน

อย่างไรก็ตาม การประเมินผลจะประสบความสำเร็จหรือไม่ ยังขึ้นอยู่กับผู้บริหารขององค์กรว่าจะสนับสนุนการประเมินผลอย่างจริงจังหรือไม่ หรือเป็นเพียงการสร้างภาพให้มีการประเมินผลโครงการของหน่วยงานเพื่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีเท่านั้น

การประเมินผลมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งเพราะเป็นกระบวนการสร้างองค์ความรู้และยกระดับมาตรฐานการบริหารนโยบาย แผนงาน และโครงการให้มีคุณภาพที่สูงขึ้น การประเมินผลแผนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ นี้ ใช้รูปแบบการประเมินผลเมื่อสิ้นสุดโครงการ (Summative Evaluation) โดยการใช้อยุทธศาสตร์ของแผนฯ เป็นตัวตั้ง แล้วทำการกำหนดตัวชี้วัดให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ จากนั้น ทำการสร้างเครื่องมือเพื่อเก็บข้อมูลตอบตัวชี้วัด และเขียนรายงานนำเสนอผู้บริหารสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการเพื่อเป็นบทเรียนในการขับเคลื่อนแผนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙) ให้เหมาะสมต่อไป

๒.๕ กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยการติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔ (ระยะสิ้นสุดแผน ฯ)

แผนภูมิที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดที่ใช้ในการติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔ (ระยะสิ้นสุดแผน ฯ)

